

АБДУЛЛА ОРИПОВ * РУҲИМ

АБДУЛЛА ОРИПОВ

РУҲИМ

ШЕЪРЛАР

ҒАФУР ҒУЛОМ НОМИДАГИ
АДАБИЕТ ВА САНЪАТ НАШРИЕТИ

ТОШКЕНТ — 1971

Уз
0—68

РАССОМ Ж. УМАРБЕКОВ

7—4—3

ОДАМЛАР

— Эй, йўловчи, бўла қол қўноқ,
Уйда борин кўрармиз баҳам.
Тагин ўзинг биласан, бироқ
Қош қорайди, йироқдир йўл ҳам.
Йўлчи қолар овулда, мезбон
Келтиради топган-тутганни.
Отамлашар сўнгра икковлон
Ёдга олиб ўтган-кетганни.
Ҳорғин йўлчи мудрар ичиб чой,
Чўзилади мезбон ҳам аста.
Тонгда йўлчи товуш қилар:—Ҳой,
Мен кетдим.— Қол!— Раҳмат.
Шу бас-да!
Ажралишар, улар ҳаттоки
Исмларин сўрашмаслар ҳам.
Улар қайта учрашар балки,
Балки қайта учрашмаслар ҳам...

1963.

ЎЗБЕКИСТОН

Юртим, сенга шеър битдим бу кун,
Қиёсингни топмадим асло.
Шоирлар бор, ўз юртин бутун
Олам аро атаган танҳо.
Улар шеъри учди кўп йироқ
Қанотида кумуш днёрн.
Бир ўлка бор дунёда бироқ
Битилмаган дostonдир бори:
Фақат ожиз қаламим маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Юрмасман ҳеч беҳиштни излаб,
Тополмасам чекмасман алам.
Ўтирмасман эртақлар сўзлаб,
Мусалло деб йўнмасман қалам.
Кўкламингдан олиб сурурни,
Довруғ солди устоз Олимжон.
Ғафур Ғулом туйган ғурурни
Қилмоқ мумкин дунёга дoston.
Олис тарих қадамим маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Кечмишинг бор чиндан ҳам узоқ.
Илғай олмас барчасин кўзим.
Мақтамасман мозийни, бироқ
Ўтмишингни ўйлайман бир зум.

Забтга олиб кенг Осиёни,
Бир зот чиқди мағрур, давонгир.
Икки аср ярим дунёни
Зир қақшатди оқсоқ жаҳонгир.
Демам, бу кун, у маним, маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Боболардан сўз кетса зинҳор,
Бир калом бор гап аввалида.
Осмон илми туғилган илк бор
Кўрагоний жадвалларида.
Қотил қўли қилч солди маст,
Қуёш бўлиб учди тилла бош.
Дўстлар, кўкда юлдузлар эмас,
У Улуғбек кўзидаги ёш.
Ерда қолган, о, таним маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним!

Кўз олдимдан кечар асрлар,
Кўз-кўз этиб нуқсу чиройин.
Сарсон ўтган неча насллар,
Тополмасдан туғилган жойин.
Америка — сеҳрли диёр,
Ухлар эди Колумб ҳам ҳали,
Денгиз ортин ёритди илк бор,
Берунийнинг ақл машъали.
Колумбда бор аламин маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Кўп жаҳонгир кўрган бу дунё,
Ҳаммасига гувоҳ — ер ости.
Лекин, дўстлар, шеър аҳли аро
Жаҳонгири кам бўлар, рости.
Беш асрким, назмий саройни
Титратади занжирбанд бир шер.

Темур тиғи етмаган жойни
Қалам билан олди Алишер.
Дунё бўлди чаманим маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Боболардан сўзладим, аммо
Бир зот борким, баридан суюк:
Буюкларга бахш этган даҳо,
Она халқим, ўзингсан буюк.
Сен ўзингсан, энг сўнгги нонин
Ўзи емай ўрлига тутган.
Сен ўзингсан, фарзандлар шонин
Асрлардан опичлаб ўтган.
Она халқим, жон-танним маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Бош устингдан ўтди кўп замон,
Ўтди ислом, ўтди зардушти.
Ҳар учраган нокасу нодон,
Она халқим, ёқангдан тутди.
Сени Чингиз қазабга тўлиб

Йўқотмоқчи бўлди дунёдан.
Жалолиддин самани бўлиб
Сакраб ўтдинг Амударёдан.
Сенсан ўша саманим маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Толенигда бор экан яшаш,
Гоҳ қон ичдинг, гоҳида шароб.
Бўлмаи туриб, юртим, хомталаш
Бош устингга келди инқилоб.
Чора истаб жанг майдонидан
Самоларга учди унларинг.
Шаҳидларнинг қирмиз қонидан
Алвон бўлди қора тунларинг.

Қонга тўлди кафаним маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Лекин офтоб поймол ўлмас,
Кавакларда қолмас ой нури.
Қўлини чўзди Ленин бегараз —
Мазлумларнинг буюк ғамхўри.
Қилич серпаб толе тонгида
Ўзлигингни таниб қолдинг сен.
Ва Ҳамзанинг қатра қонида
Ўзбекистон номин олдинг сен.
Номи қутлуғ гулшаним маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Тинч турарми бу кўҳна олам,
Тинч турарми доғули замон.
Оромингни бузди сенинг ҳам
Фашист деган ваҳший оломон.
Қоним оқди Данцигда маним,
Собир Раҳим йиқилган чоғда.
Лекин юртим, кезолмас ғаним,
Ўзбекистон аталган боғда.
Сен-ку номус ва шаъним маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Кеч куз эди, мен сени кўрдим,
Деразамдан боқарди биров.
У сен эдинг, о, деҳқон юртим,
Турар эдинг ялангтўш, яёв.
— Ташқарида изиллар ёмғир,
Қир, бобожон, яйрагил бир оз.
Дединг:--Пахта қолди-ку ахир,
Йиғиштирай келмасдан аёз.
Кетдинг, умри маҳзаним маним...
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Сен кетарсан балки йироққа,
Фарғонада балки, балқарсан.
Балки чиқиб оқарган тоққа,
Чўпон бўлиб гулхан ёқарсан.
Балки устоз Ойбекдек тўлиб
Ёзажаксан янги бир дoston.
Балки Ҳабиб Абдулла бўлиб
Саҳроларда очажаксан кон.
Тупроғи зар, маъданим маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Майли, юртим, кезсанг ҳам дунё,
Фазоларга қўйсанг ҳам қадам,
Узлингини унутма асло,
Унутма ҳеч, онажон ўлкам,
Бир ўғлингдек мен ҳам бу замон
Кечмишингни қилдим томоша.
Иқболингни кўролдим аён
Коммунистик кенгликлар оша.
Иқболи ҳур, шўх-шаним маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Завол кўрма ҳеч қачон, ўлкам,
Завол билмас шу ёшинг билан.
Музаффар бўл, ғолиб бўл, ўктам,
Дўсту ёринг, қардошинг билан.
Асрларнинг силсиласида
Боқий тургай кошонанг сенинг,
Улуғ Совет оиласида
Мангу ёруғ пешонанг сенинг.
Мангу ёруғ масканим маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

1964 — 70 й.

МИЛТИРАЙДИ БИР МИТТИ ЮЛДУЗ

Кўк гумбазин бир четида
Бўшлиқларга уриб бош,
Милтирайди митти юлдуз,
Танҳоликдан тўкиб ёш.
Атрофида на бир юлдуз
На булут бор, на туман.
Юлдузларга термулиб у
Титраб турар шамсимон.
Эҳ, бечора, яшаш нечун,
Порламасанг, кулмасанг.
Уз тўдангдан нега учдинг,
Қайтиш йўли билмасанг?!

1965.

ОНА САЙЁРА

Қаршимда ер шарин сурати турар,
Салмоғи Қуванинг анорича бор.
Тим қора осмонда порлаб кўринар,
Шу жажжи сайёра кўркам, улуғвор.
Унга боқаману ушлайман ёқа,
Наҳот шу кўрганим рост бўлса, наҳот?
Наҳотки еримиз бир кичик соққа?!
Наҳотки биз шунга жо бўлсак, ҳайҳот!..
Уммонлар кўринар қатра ёш мисол,
Чигит увоғича келмас тоғлар ҳам.
Қитъалар, денгизлар афтода бир ҳол,
Бари бир нуқтага бўлиб олмиш жам.
Набилар, расуллер, доҳийлар унда,
Қабрлар, қасрлар тургандир қатор.
Балки ҳув кўринган мовий тўлқинда
Сув ичган гўдакнинг нафаси ҳам бор.
Қулоққа чалинар отлар дупури,
Сор бургут ўзини ўлжага урар.
Шарқда чўпон ёққан гулханнинг нури
Шимол сайёҳига кўриниб турар.
Ана, Ҳимолайнинг бағрида бир қиз,
Елкада кўзаси — борар булоққа.
Соҳилда учрашди икки қалб ёлғиз,
Шивир-шивирлари келар қулоққа.
О, она сайёра, курраи қутлуғ,
Самодан суратинг илк бора кўрдим,

Ҳавойи бир хаёл сеҳри эмас, йўқ,
 Фарзанд меҳри билан мен боқиб турдим.
 Кун кеча эмасми, хислатинг санаб
 Шеър ёзиб юрардим сенга парвона.
 Бу кун суратингга сўзсиз босдим лаб,
 Шу сенми, ёлғизим, шу сенми, она..
 Фалакда бир ўзинг турибсан ҳайрон,
 Наҳот сен бўлмасанг бунчалар танҳо.
 Сийнангга ёпишган фарзандинг — инсон —
 Бева бағридаги етимдай гўё...
 Қайга кетмоқдасан бунчалар шошиб?
 Ором истайсанми кўкда овора?
 Балки фарзандингни кўксингга босиб
 Йиғлаб кетмоқдасан, она сайёра...
 Фарзандларинг бордир, сонсиз-саноқсиз
 Во ажаб, қадрингни гоҳида билмас.
 Улар-ку қошингда чангдай салмоқсиз,
 Лекин бағрингга ҳам сиққувси келмас,
 Осмон торлик қилган гала чумчуқдек,
 Макон талашади гоҳо бетартиб.
 Сен-чи, меҳварингда айланасан тек,
 Яхши-ю ёмонни елкангга ортиб.
 Сенинг юрагингда лахта-лахта қон,
 Сийнанг нималардан бўлмаган пора.
 Қайғу-ҳасратларинг барчаси аён,
 О, бунча дардқашсан, она сайёра.
 Сен ҳозир суратсан кўзим ўнгида,
 Эшита билмассан сўзимни балким
 Бир зумлик безовта ўйлар сўнгида
 Яна рухсорингга тикиламан жим.
 Бир ёнда ложувард Баҳри Муҳит бор,
 Бир ёнда заъфарон Саҳройи Кабир.
 Бир ёнда оқ сочли тоғлар пурвиқор
 Сенинг толенгга ўқийди такбир.
 Эллар тўзгаб ётар гул япроғидек,
 Бир ён шоҳу гадо, бир ён дўст-ганим.

Бир ёнда хаёлий Эрам боғидек
Буюк ва бетимсол менинг ватаним.
У менинг кўзимга ҳилолдай мақваш,
Офтоб келар фақат унинг қошига.
О, она сайёра, бағрингни поклаш
Менинг ватанимнинг тушган бошига,
Унинг қучоғида ғамдан йўқ нишон,
У ерда тентимас иблис хаёли.
У ерда дўстликни улуғлаб инсон
Такаллум қилади қумри мисоли.
Йиллар ўтар балки, ўтар кўп замон,
Ер юзи чулғанар бахтга, чаманга,
Агар дардларингга бўлолса дармон,
Руҳим фидо бўлсин шундай ватанга.
Мен ҳам бир ўғлингман, она сайёра,
Бағринг мен учун ҳам хоки пок бўлсин.
Толеинг то абад бўлмасин қора,
Манглайинг оқ бўлсин, ярқироқ бўлсин.

1969.

БУРГУТ

Еш бургут учмоқда кўкда шиддаткор
Кумуш булутларнинг тўзгитиб парин.
Учмоқда, қалбида мағрур ишонч бор,
Қақшаган қоялар, чўққилар сари.

Учмоқда! Қаерга? Чўққига! Нечун?
Бургутнинг шиддатин уйғотган нима?
Бўронли даргоҳда не кутар уни,
Қудратли қанотин қўзғатган нима?

Уйноқи шамоллар ила басма-бас
Ана, қўнди бургут энг юксак жойга!
Чўққи узра мағрур турди ю бирпас,
Яна бўрон мисол қўзғалди. Қайга?..

Ахир, не бўларди берсанг, табиат,
Шу буюк шиддатга яраша мақсад!

1964.

АЛЬБОМГА

Ўз қалбини дафн этди шунда.
Байрон.

Юзлаб шоир ётган қабристон аро
Кўймоқдаман мен ҳам қалбимни.
Юзлаб мазор ичра адашмай асло
Топа олгин менинг қабримни.
Мана, гулга чўмиб ётибди Байрон,
Фахрланиб лордлиги учун.
Сен мени унутиб қўймагин аммо
Гуноҳим — ҳаваскор, мўртангим учун...
Рейн бўйларидан Гейне ҳам шунда,
Гўзал Лорелея тинглар сирини.
Бир қўли инқилоб ноғарасида,
Амалия томон чўзган бирини.
Юзлаб шоир ётар бунда, бари ҳам
Жанглар майдонида жангдан сўзлаган.
Нечун сенга келганда, альбом,
Ҳар ким ўз дардини айтиб бўзлаган?!
Буюк жангчилар ҳам варагинг очиб,
Аламлар шарҳидан ўтмади асло.
Альбом, альбом, жанглар дат-ватига сен
Наҳот беролмасдинг бир акси садо!
Юзлаб шоир ётган шу альбом ичра
Мен ҳам қалбим учун қабр қаваман.
Ҳали из тушмаган оппоқ вараққа
Мен ҳам ўз дардимни ёзаман.
Аммо кеча кўрган тушимни эмас,
Коммунизм сўзини ёзмам, ~~ёзмам~~.

Зотан, Коммунизм бугун мен учун
Барча шахсий ишдан кўра шахсийроқ!
Ким менга афтини бужмайтди шу зум,
Ким менга панадан эълон қилди жанг?!
Гар шу асрда ҳам Коммуна ишин
Уз ишимдир, дея қабул этмасанг,
Тан олмасанг агар миллионлар дардин,
Уни альбомингга ёзмасанг агар,
Майлига, кўзларинг кўр бўла қолсин,
Майли, қулоқларинг бўлиб қолсин кар.
Улуғ Маркс Хайгет қабристониди
Ипакмас, тупроққа ётар бурканиб.
Улиб кетди Нозим! Коммуна дея
Олис ватанининг ҳажрида ёниб.
Кўзларингни очгин, қара дунёга,
Дўстим, ҳақиқатни ҳис эт бир замон.
Сен учун, мен учун жангда мардона
Миллион-миллион одам тўккан эди қон.
Тарих бизлар учун жангга кирганда
Нима керак яшаш ўргимчак мисол.
Коммуна, йўлингга гов бўлганларга
Найзадай санчилу, тезроқ бўла қол...
Коммунизм ээгу сўздирким, зотан,
Унинг замирида энг олий қисмат...
Унда мен ахтарган энг порлоқ Инсон,
Унда мен истаган синмас ҳақиқат!
Коммунизм сўзини ёздим альбомга,
Сен унга боқмагин бир эрмаксимон.
Қалбим буюрмаса, бирор сўзни ҳам
Ёзмасман ҳеч қайда, ҳеч вақт, ҳеч қачон!

1965.

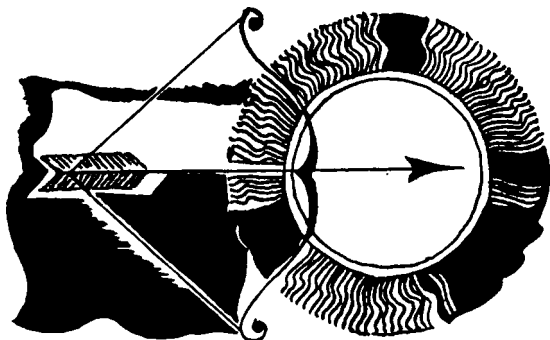
Нозим Ҳикмат.

АСРИМИЗ ОДАМИ

Менинг кўз ўнгимда жонланар тарих,
Ғамлардан тўқилган шу кўҳна олам.
Асрлар бирма-бир ўтар ва ахир
Юксалар қаршимда энг бахтли одам.
Юксалару, шу дам чопар, уринар,
Талпинар қайгадир билмасдан тиним.
Бахтининг ёнида ғами кўринар,
Ғами кўринади бахтида унинг.
Билагида гарчанд етарли кучи,
Бойлик эргашса-да гарчанд ортидан,
Унинг чеҳрасида ташвиш бор, нечун?
Нечун у айрилмиш ҳаловатидан?
Гоҳ бемор бошида жарроҳ бўлиб у
«Тақдири азал»га кўрсатса кучин.
Гоҳо бир довиюрак сайёҳ бўлиб у
Совуқ Арктикага уради тўшин.
Дам оғир хаёлга бўлура занжирбанд,
Дам қўшиқ тўқийди у ёна-ёна.
Интилар юлдузлар туманига дам,
Дам ойнинг ёнида бўлар парвона.
У нима истайди? Шону шавкатми?
Юлдузлардан баланд, кундан пурзиё.
У нима истайди? Тенгсиз қудратми,
Оёғи остида ётсиними дунё?!
У нима истайди? Балки, истаги
Унинг теғрасида айлансин олам?

О, дўстим, саволнинг йўқдир кераги,
У кетайди, бунинг ҳаммасини ҳам!
Одамлар ўтдилар бир вақт бир, замон,
Ўтдилар энг оддий бахтдан ҳам йироқ.
Ягона орзуси эди парча нон,
Энг буюк армони — озод яшамоқ!
Одамлар ўтдилар бир вақт, бир замон,
Ҳа, яшаб ўтдилар, энди-чи, мана:
Ўзи, банди бўлган олам устидан
Ҳоким бўламоқни у кетар ягона!

1964.

ШОИР

Демангиз, дунёнинг ташвиши қолиб
Узини ҳар ёнга уради шоир.
Тоғдай оғир юкни кифтига олиб
Қушдай енгил бўлиб юради шоир.

1970.

МАЯКОВСКИЙГА

Ружсат беринг, Владимир Владимирович,
мухлисингизга,
Сиз билан бир нафас суҳбат қургалли.
Аммо кечирасиз, на бунда РОСТА бор
Ва на сизга қулай Тверь бульвари.
Таъзим қилдим холос ўрнимдан туриб,
Сизнинг вазмин суратингизга.
Зотан, сурат ўзи етар, деб ўйлайман
Бир оз ғойибона суҳбатимизга.
Сабаби бўлади ҳар бир воқеанинг,
Ҳар бир шеъринг бордир турткиси-дарди.
Азиз Владимир Владимирович, демоқчи эдим:
Бир оз жилмайсангиз бўларди,
Нима бу қиёфа, титрар дўрдоқ лаб,
Кўз боқар осилган сочга беаёв.
Маълум: қизил баррикада ортидан
Сиз билан ҳали ҳам сўкишмоқда ёв.
Гарчи, Россияда йўқолган энди
Асаббузар чуқур-чайирлар.
Аммо топилади ҳали ҳам, тўғри,
Аждоди Хвостов бўлган шоирлар.
Азиз Владимир Владимирович, биламан,
Бундайларни севмайсиз унча.
Хўроз уриштириш завқлироқ баъзан,
Баъзи шоирларни севгунча.
Коммунистик кенгликларга ўзини юксакдан

АЛВИДО, УСТОЗ

(Ғафур Ғулом хотярасига)

«Зўр карвон йўлида етим бўтадек
Интизор кўзларда ҳалқа-ҳалқа ёш...»
Сарбоним, қўлингдан кетдимикан эрк,
Сарбоним, не учун кўтармайсан бош.

Сўқир, ёвуз ўлим, минг дод дастингдан,
Зулматдай кирдингми шеър майдонига.
Ажал, сен найзангни санчдингми чиндан
Ўзбек шеърятини паҳлавонига.

Олис фазоларга кетган ҳам қайтар,
Ботгувчи қуёш ҳам чиқар билмай ҳад.
Наҳот она халқим алвидо айтар
Бугун Ғафур Ғулом бошида абад?

Илк бора жигарим силқиди балким,
Лол қотган тилимга келмади калом.
Йиғла, онажоним, эй она халқим,
Бугун йўқ қошингда фарзанди Ғулом.

Дардан мусиқалар, ингрангиз бир-бир,
Узинг ҳам йиғла эй дилда қотган ғам.
Еруғ бу оламда бормикан ахир
Шоир ўлимидан ортиқроқ мотам!

Зор йиғлаб навосиз қолмагай дунё,
Ўзи чора топмай йиғлагай алам.
Шогирдлар қўлидан тушмагай асло
Сенинг қўлларингдан тушган шу қалам.

1966.

ҲАМИД ОЛИМЖОН ХОТИРАСИГА

Ўрик гуллаганмиш кечаги тунда,
Баҳор муждаси бу, яйрагин, эй жон.
Йиллар ўтар экан, бугунги кунда
Олтмишга кирибсиз, устоз Олимжон.

Бир ёнда Ҳулкар бу, бир ён Омон бу,
Бир ён шоирамиз — машҳури олам.
Сизнинг тегрангизда аҳли замон бу,
Сизнинг тегрангизда дўстлар бўлмиш жам.

Барҳаёт Ойбек бу — қутлайди мамнун,
Қутлар Ғафур Ғулом — донгдор замондош.
Сизни қутлаётир Россия бу кун,
Қутлар Ўзбекистон — мағрур эгиб бош.

Етимтов бағридан чиққан навқирон,
Сиз бу — шеъримизнинг соз жаранг саси.
Сизнинг сатрингизда қурмиш ошён
Учирма қуш каби шеър илоҳаси.

Олтмишга кирибсиз, ёдингиз аммо
Шабнамдай маъсуму кўклам каби ёш.
Ахир қанча қадим бўлмасни дунё
Бағрида нур борки, қаримас қуёш.

Ҳаёт бўлсайдингиз турардингиз шод
Улкан шу давранинг энг ўртасида.
Дасти кўкка етган ватанга кушод
Достон нишо этиб, битиб қасида.

Ҳаёт бўлсайдингиз, ҳар салқин саҳар
Ошно булоқларга қўярддингиз лаб.
Юрардингиз элда азиз, мўътабар,
Сонсиз шогирдларнинг манглайин силаб.

Яхшиям боқийдир дилбар шеърят,
Самандар мисоли ўлим билмас жон.
Миннатдор юрт сизни қутлайди фақат
Қутлуғ бу айёмда, устоз Олимжон.

Юрт букун карвонлар бошида нордир,
Юрт букун Шарқ ичра тенгсиз бир диёр.
Юрт букун оҳудай хўп ишвақордир,
Сир каби серавждир, Помирдай пойдор.

Толе юлдузининг қутлуғ зиёси
Саодат буржида балққан замон бу.
Бепоён ватан бу — йўқдир қиёси,
Ажиб бир бўстон бу — Ўзбекистон бу.

Устоз, созга солай боқий ҳаётни,
Боқий шеър қошида бош эгай бир он.
Шодлик ва бахтини куйлаган зотни
Шодлик билан эслар одатда замон.

1970.

«МУНОЖОТ»НИ ТИНГЛАБ

Қани айт, мақсадинг нимадир сенинг,
Нега тилкалайсан бағримни, оҳанг.
Нечун керак бўлди сенга кўз ёшим,
Нечун керак, рубоб, сенга шунча ғам!

Эшилиб, тўлганиб ингранади куй,
Қайлардан келмоқда бу оҳу фарёд.
Ким у, йиғлаётган Навоиймикни
Ва ё май куйчиси Хайёммикни, дод!

Бас, етар, чолғувчи, бас қил созингни,
Бас етар, кўксимга урмагил ханжар.
Наҳотки дунёда шунча ғам бордир...
Агар шул «Муножот» рост бўлса, агар,

Агар алдамаса шу совуқ сымлар,
Гар шул эшитганим бўлмаса рўё,
Сен бешик эмассан, дорсан табиат,
Сен она эмассан, жаллодсан дунё!

Эшилиб, тўлганиб ингранади куй,
Асрлар ғамини сўйлар «Муножот»,
Куйи шундай бўлса, ғамнинг ўзига
Қандай чидай олган экан одамзод!

1964.

ТЕМИР ОДАМ

Бир ҳайкал турибди,
У — Робот эмиш,
Темирдан ясалган, одам тимсоли.
Илмда энг сўнгги кашфиёт эмиш,
Ақлли зот эмиш, қусурдан холи.
Шахмат ҳам ўйнармиш,
Ер ҳам қазармиш.
Росмана ювармиш юзу қўлини.
Ҳадису ҳисобдан адашмас эмиш,
Ҳаттоки санармиш Сомон йўлини.
Енида халойиқ ҳайратда турар:
— Қарангиз: нақадар ақлли, мумтоз!
Хулласи, оламда кашфиёт дерлар,
Кашфиёт эмас, бу, кечиринг, устоз.
Тилсимни билмайман, аммо анчайин
Одатим тарк этиб, хўкрак кераман!
Мен сизга темирнинг худди шундайин
Ажиб бир нусхасин топиб бераман.
У ҳам ишлай билар, унинг қошида
Сизнинг темирингиз ожиз бир буюм.
У ҳам санай билар, унинг бошида
Алжабр усули уюм ва уюм.
Балки у донадир беқисс, якка,
Балки йўқ унинг-чун бирор муаммо;
Балки у ҳеч қандай темир-терсақка
Аъло вужудини эгмайди, аммо.

Устоз, қалби йўқдир унинг ҳам, ҳайҳот,
На нафрат, на ишқни танламас у ҳам.
Унинг ҳам жўзида чақнамас ҳаёт,
Мунис боқишларни англамас у ҳам.
У ҳам тўлғанолмас,

инграмас, кулмас.

Йиғлаган гўдакни юпатоламас ул.
У ҳам юлдузларнинг ҳидини билмас
Бағрини тирнамас сўлаётган гул.
Кимсанинг меҳридан, балки, о, балки
Сизнинг темирингиз бўлар миннатдор.
Азиз дўст, меҳрни билмас бу ҳали,
Дўст кутиб, йўлларга чиқмас интизор.
Дунё-ю, одамлар тақдирин зарра
Ташвишга солмагай, йўқ зўру зори.
Ташвишга солмагай на қўшиқ ва на
Менинг юрагимда нималар бори.
Балки темирлар ҳам йиғлайди чиндан...
Бу-чи, йиғлаёлмас, айланган тошга!
Кимдир у?

Кимдир у? Балки у менман?!

Балки у сиздирсиз?

Балки у бошқа...

Ҳаётнинг поёнсиз уммони ичра
Бор шундай ғариблар — темирлар ҳиссиэ.
Ва лекин ўзларин темирмас сира,
Муҳтарам инсон, деб атарлар, эсиз...
Шундайлар бўлмаса, азалдан тупроқ
Яшнарди тагин ҳам гўзалу мумтоз,
Темир одам ясаб юргунча, кўпроқ
«Жонли темир»ларни ўйлангиз, устоз.

1964.

ЎЗБЕКИСТОНДА КУЗ

Юргил, далаларга кетайлик дўстим,
Диққинафас уйда ётмоқ пайтимас.
Олтин Ўзбекистон тупроғи букун
Бир пари фаслнинг оғушида маст.
Шабнам шовуллайди боғлар қўйнида,
Салқин туман ичра бўзарар тонглар.
Қуёшнинг эринчак ёғдуларида
Нафис ялтирайди барги хазонлар.
Ҳар ёнда тўкилик...
Куздан нишона..
Ҳар ёнда гўзаллик ёймиш дафтарин.
Сонсиз ағатларга сочилмиш, ана
Менинг шодликларим, эзгу дардларим,—
Менинг она халқим...
Эй қадим, ҳалол,
Ризқи она ерга сепилган халқим,
Ушоқ чигитни ҳам этмай деб увол,
Миллион ағатларга эгилган халқим!
Бир нафас бошингни кўтаргину, боқ
Ер юзида ажиб виқор ва нуфуз.
Сенинг ўзинг каби ўйчан ва қувноқ
Хушфеъл бўлиб келмиш тупроғингга куз.
Улуғ Алишернинг соч оқин кўриб,
Оғир хаёлларга чўмган бу фасл,
Қайрагоч ёнида гамгин ўтириб,
Чолларга ҳассалар йўнган бу фасл,

Азални кўркини қилади кўз-кўз...
Наҳотки шунча тез айланар дунё?!
Бахтли кексаликни ёдга солар куз.
Сокин хилватларга чорлайди, аммо.
Дўстгинам, пайтимас, айлаб сайрибоғ,
Хилватда ўй суриш ярашмас бугун.
Заҳматкаш ўзбекнинг ҳосили қандоқ?!
Кузнинг фалсафаси шудир биз учун.
Улуғ меҳнат кезар шан далаларда,
Ҳар ёнда ҳоким бир ташвишли илҳом.
Қуёш бота бошлар... гавжум қирларга
Қорая-қорая тўшалар оқшом.
Эҳ, кузги оқшомлар....
Дилимда менинг
Теран туйгуларим қўзғалар жўшиб.
Қўзғалару, шу дам қалбимдан секин
Тўкила бошлайди ойдин бир қўшиқ.

1965.

ҚАРШИ ҚУШИҒИ

(Отамга бағишлайман)

Мен бу чўллар қўйнида туғилиб топдим камол,
Кўҳна сардобаларда кўмилиб қолди дардим.
Лекин нар арслондан сут талаб қилган мисол,
Олис шаҳар, тоғлардан илҳомимни ахтардим.

Гоҳо топдим мен уни, гоҳида қолдим ночор,
Оғир ўйлар ҳам сурдим Сирдарё бўйларида.
Шеърлар битдим гоҳида ўжар ва мажнун шиор.
Саргашта булбулларнинг беусул куйларида.

Дўстлар орттирдим бунда турфа хил, турфа одат,
Гоҳо бирисин топсам, бирисини йўқотдим.
Меҳмон бўлди бу ерда қалбимга илк муҳаббат.
Олис кечалар унинг гуссасини ҳам тортдим.

Мана бу кун, эй юртим, роз турибман қошингда,
От айланиб жойини топар, деганлар доим.
Сен ҳақингда шеър битиш шарафин бор бошимда,
Эй, сен саҳройи халқим, эй сен, туғилган жойим.

Ким айтади қўйнингда илҳом бор деб доимо,
Хусусан саратоннинг ёниб турган палласи?
Бир нафас таклифингга ташриф этса мабодо,
Ҳар қандай шоирнинг ҳам пир бўлар ҳафсаласи.

Бу ерларнинг бори шу; қип-қизид саҳро бари,
Фақат сароб жимирлаб чорлар сирли базмга.
Унча ҳам сулув эмас саҳронинг жонзодлари,
Насрга ярашмаса, ярашмайди назмга.

Лекин унинг баҳори, о, сен, чўллар баҳори,
Согинтирган онаминг дийдори сендай, ширин.
Эрта кун қовжирашдан бўлса ҳам дилда зори,
Лола лаби хайдону тубда доғи яширин.

Оёқланган қўзидай довдирар елда майса,
Кўм-кўк, мовий осмонда кезиб юрар оқ булут.
Тўрт тараф қисиб келиб, ногаҳон жала қўйса,
Оламга анқиб кетар минг хил кўкат, минг хил ўт.

Лекин офтоб забтидан қочиб боради баҳор,
Ношуд сайёд дастидан қалби қон оҳу каби.
Хайр, энди баҳорим кўришгунча то дийдор,
Маҳшар келмай юмилди баҳорнинг қақроқ лаби.

Шундайин шитоб билан ўтди-ю кетди кўклам,
Заъфарон адирларда тентирар энди қуюн.
Бамисоли шаддод қиз бир бора айлаб карам,—
Сўнгра лабин чўччайтиб қилгани каби ўйин.

Қайноқ бир тўзон ичра гуркирар энди осмон,
Бош устингда ўт пуркар самонинг аждаҳоси.
Аста-секин кун қайтар, босилар қайноқ тўзон,
Елар оқшом нафаси — салқин тун ибтидоси.

Ҳар недан гўзалроқдир балки чўл кечалари,
Уфқлар кафтдек равон, кўк сочган бор бисотин.
Термулсанг кўрингайдир жаннатнинг гўшалари,
Юлдузлар чуғурлашиб сўйлашар тафсилотин.

Сизни жондан севаман, о, юлдузли кечалар,
Қўйнингизда ниҳондир сирли ва дилбар хаёл.
Сизни суронли кунлар қўмсаганман нечалар,
Сиз билан танҳоликда сўзлашсам, деб бемалол

Лекин шаддод ҳаётнинг юлдузда борми иши,
Инсонлар бор — юлдуздан юлдузлар қадар йироқ.
Инсонлар бор — ўзидан бўлак йўқдир ташвиши,
«Савдойи» деб атайди шоирни улар кўпроқ.

Гина қилиш энди бас, гапни ҳар ёққа бурсанг,
Хилма-хил кудуратлар чиқа берар қатма-қат.
Хуллас, гул ва юлдузни бир четга қўйиб турсанг,
Бу ерларнинг бори шу — қип-қизил саҳро фақат.

Йўл юрсанг — ҳар бир жойда работлар вайронаси,
Искандар, Қутайбадан қолган сонсиз даҳмалар.
Бу ерларда илк бора янграган Темур саси,
Чингизийлар бошига солиб қўрқув, ваҳмалар.

О, улардан не қолди? Турфа ривоят фақат...
Бирови қурганини бошқаси қилди вайрон.
Вақтинг бемалол бўлиб, сўйлай берсанг ҳикоят,
Ҳаттоки Фирдавсий ҳам боқарди сенга ҳайрон.

Ва лекин шу фурсатда қалбимда ҳасрат билан
Ўзбегим диёрининг кечмишини ўйлайман.
Мен бу кун дўстларимга афсус-надомат билан
Ерга чўп қадамаган амирлардан сўйлайман.

Менинг манғит элимдан уйқучи Саид Олим,
Чўл ошиб Ҳисор томон чиққани маҳал йўлга,—
Жиловдори бўлмаса юган тортмаган золим,
Қайси ҳафсала билан сув чиқарсин бу чўлга?

Шу боисдан саҳронинг қалбида бир гўр ётар,
У менинг бобом қабри, қизимнинг бобожони.
Ҳар ўтганда руҳимга туганмас қайғу ботар,
Қултум сув ҳасратида узилган йигит жони.

У бир замон қудуқнинг тубида қолган экан,
Сув кўзин очай деса — босиб қолибди тупроқ.
Шум ажал бояқишнинг пойидан чалган экан,
Тўғрироғи, муҳтожлик дастини қирққан кўпроқ.

Мен бу кун саҳар чоғи, заррин қуёшга боқиб,
Шу шўрлик аждодимнинг номини шеърга солдим.
Масканин ёритмоққа қалбимда шуъла ёқиб,
Лавҳи ёдин битмоққа тунлардан сиёҳ олдим.

Мен унинг набираси, қўлимда қалам билан,
Қалбимда алам билан пойига қўйдим қадам.
Унинг-ку иши йўқдир бу тирик олам билан,
Лекин орзуси бор-ку, ният топмас-ку барҳам.

Ҳа, қудуқлар тубида кўмилиб кетмас армон,
Ҳар қандай заволнинг ҳам бордир сўнги, ҳудуди.
Қабрлар тепасида ёнган ўт ҳам бегумон
Биронта ўксик қалбнинг чақнаётган умиди.

Бу жойлар обод бўлар албатта эрта-индин,
Гўристон гулистондир, Муқимий айтган мисол.
Лекин ўтган боболар бу ишни билармикин,
Билармикин, теграсин қуршаб турганин иқбол?

Биз ҳам бир кун ўтармиз бу дунёи қадимдан,
Бизнинг ҳам қалбимизда кетгуси балки армон.
Балки кимдир бизни ҳам хотирлаб қўйса зимдан
Парчалаб қабр тошин келурмиз ўша замон.

Мана бу кун боболар арвоҳи чаппор урар
Менинг азамат юртим — ўзбекнинг саҳросида.
Ҳазрати Хиэр эмас, Жайхуннинг саси юрар,
Саксовул босиб ётган чўлларнинг маъвосида.

Мен-ку шеър ёзмасам ҳам саҳроларга сув чиқиб,
Шу буюк мамлакатим обод бўлиши тайин.
Лекин она халқимнинг ўтмишига кўз тикиб,
Келажаги ҳақида ўй сургим келар майин.

Иложин топса агар, кетмоннинг дастасин ҳам
Ерга қадаб, термулиб, кўкартиргувчи бу халқ.
Жазм этса кўкка бўяр жаҳон : харитасин ҳам,
Бугун чўлга чиқибди, нияти топсин барҳақ.

Бугун у Жайхун сувин келмоқчи чўлга бошлаб,
Жайхун бу — ўз халқимнинг ўз армони, дунёси.
Ярашмас бу дарёга ўтирсанг қармоқ ташлаб,
Жайхун бу — кучга тўлган Ватанимнинг дарёси.

Мен унинг бўйларида ўйларга толдим узоқ,
Қирговул хониш қилган тўқайларга бурдим юз.
Бир томон Туркман эли, бир томон Қорақалпоқ,
Е насиб, деб Жайхунга чўкка тушиб тиккан кўз.

Дарё-чи, шамшир каби ялтираб ётар дарё,
Тушовидан бўшалган от каби чопар сарсон.
О, сен дарбадар дарё, о, сен серхатар дарё.
Бунчалар вазминсану бунчалар қув, ўжарсан!

Сен қайга ҳовлиқасан эрта-кеч билмай тиним,
Сен қайга ҳовлиқасан, беканору кўр, басир?
Азизим, бу дунёда йўл юрсанг йўқдир қўним,
Азизим, ўжарликин ёқтирмас бизнинг аср.

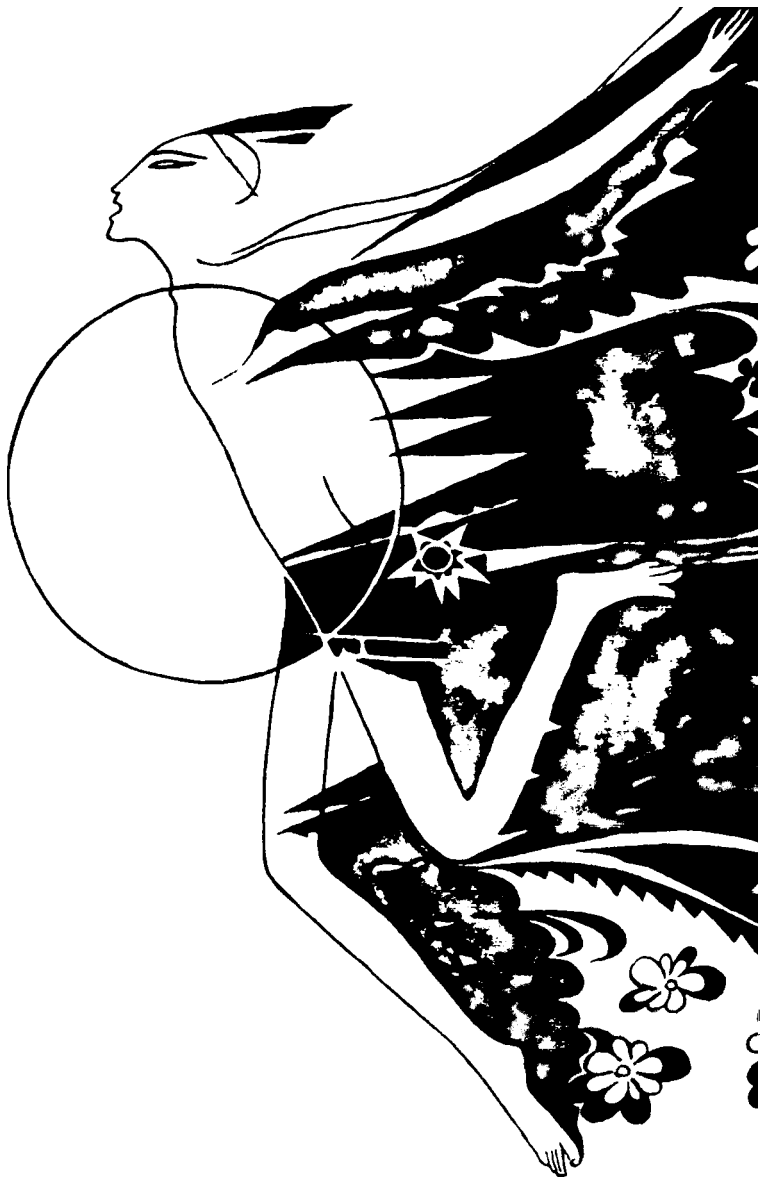
Мен сенинг висолингни кўргани келдим атай,
Мавжларингга қўшилиб жўша билмадим бироқ.
Сен билан суҳбат қуриш қўлимдан келмас нетай;
Сен буюк бир наҳсан, мен бўлсам оддий ирмоқ.

Ҳа, дайр денгизида якка нисон — зарра қум,
Замонлар соатидан ўтар у қатор-қатор.
Лекин сен борсан, Аму, денгиздай теран руҳим,
Лекин сен борсан, халқим, кўкрагим Помирча бор.

Помирдай юксакликдан теграмга боқсам агар,—
Кўзимга кўрингайдир Ватаним, она халқим.
Унинг-ку қучогида чўллардан қолмас асар,
Абадий музликлар ҳам гул очиб кетар балким.

Чунки дастуриң берди халқимга буюк замон,
Буюкликдан буюклик туғилиб келган доим.
Сен ҳам шу буюк элда яшнаё бер, доим шодон,
Эй, сен азамат халқим, эй, сен туғилган жойим!

1970.

* * *

Умид билан суқилган таёқ
Бир кун берар менаю япроқ.
Г ё т е.

Учқур хаёл соҳиби йигит
Яшар эди хилват қишлоқда.
Уни бир кун стаклаб умид:
«Хайр,—деди она даргоҳга.—
Олим бўлиб қайтай, қишлоғим...
Кечир, қолиб кетсам агарда».
Уни ёш ва бўронли қалби
Олиб кетди олис шаҳарга.

Одамлар-чи, баъзи одамлар
Қишлоқ аро тарқатдилар гап:
«Ҳой, фалончи. эшитдингми, а,
Ҳув фалончи дайди бўлмиш заб,
Таги паст-да, қурт бор бошида,
Тортди фалон қариндошига...»

Йиллар ўтди... Барг ёзди ахир
Умид билан суқилган таёқ.
Шараф сенга, сабот ва ақл,
Шараф сенга, меҳнат ва идрок!
Олим бўлиб қайтди, у, балли,
Чўлларига сув чиқаргани...

Одамлар-чи, энди, одамлар
Бир-биридан сўрар суюнчи:

«Ҳой, биродар, эшитдингми, а,
Олим бўлмиш ўша фалончи.
Ешликда ҳам оқил эди, ҳа,
Тортган эди бизга, ҳа бизга...»

1964.

* * *

Оилада туғилса гўдак
Унга суюб қўярлар исм.
Гар боғланса иккита юрак,
Дўстлик дейиш бўлгандир расм.
Волидалар гўдаги учун
Бешик олиб, тортадилар ош.
Худди шундай, дўстлар ҳам у кун
Бир-биридан айлайди маош.
Инсон яшар, пайти ҳам келар
Тўхтаб қолар умр — югурик.
Лекин, дўстлар айтинг, не бўлар
Дўст дўстидан айрилса тирик?
Тобут ўтар сўнгги кўприкни,
Қаро ерга уни қўярлар.
Дўстлар, айтинг, сўнган дўстликни
Қайга олиб бориб кўмарлар?
Марҳумларга очишиб аза
Либосларни кўкка бўярлар.
Дўстлар, айтинг, дўстлик сўнганда
Қандай йиғлаб, қандай киярлар?
Азалилар кўрса ёмон туш
Мозор узра сукут ётарлар.
Тирик туриб, қайта келсанг дуч,
Унда охир, қайга кетарлар?
Ҳайҳот, илк бор ингради кўнглим,
Бир баргдайин титрадим, толдим.

Мен дўстимдан айрилдим бугун,
Тирик туриб, айрилиб қолдим,
Ёзармидим йиғлоқи байтни,
Чекармидим мен ахир нола,
Дўстлар, агар бошланмасайди
Икки қалбдан буюк оила.
Ёзармидим йиғлоқи байтни,
Титрармидим кўзда ёш билан,
Дўстлар, агар бошланмасайди
Тоғ кулаши икки тош билан.
Дўстлар, айтинг, дил ёнмаганда,
Чекармидим шунчалар оҳ-зор.
Агар, агар... Ҳеч бўлмаганда
Топилсайди кўмгали мазор.

1965.

* * *

Юлдузлар ўтига бардош берурман,
Фазолар тафтига қилурман тоқат.
Ёнингга соғ-омон қайтиб келурман,
Оташ нигоҳингда ёнгали, фақат.
Тўлқинлар қутурсин майли, беомон,
Менинг қисматимни кўмолмагай у.
Барибир, ёнингга қайтаман омон,
Мовий кўзларингга чўмгали мангу.

1964.

БИРИНЧИ МУҲАББАТИМ

Кеча оқшом фалакда ой бўзариб ботганда,
Зухро юлдуз милтираб, хира ханда отганда,
Руҳимда бир маъюслик сокинлик уйғотганда,
Мен сени эсга олдим, биринчи муҳаббатим,
Эслаб хаёлга толдим, биринчи муҳаббатим.

Утди ёшлик завқ билан, гоҳи тўполон билан,
Гоҳида яхши билан, гоҳида ёмон билан,
Айри ҳам тушдим баъзан қалб билан, имон билан,
Лекин сени йўқотдим, биринчи муҳаббатим,
Мангу гафлатда қотдим, биринчи муҳаббатим.

Дунё деган шундайин англаб бўлмас сир экан.
Гоҳ кенг экан, гоҳида туйнуксиз қаср экан,
Лекин инсон ҳамиша бир ҳисга асир экан,
Нечун билмовдим аввал, биринчи муҳаббатим,
Парво қилмовдим аввал, биринчи муҳаббатим.

Ҳолбуки орзулардан жудо ҳам бўлганим йўқ,
Юлдуздай кулганим йўқ, ой каби тўлганим йўқ,
Эрта хазон гул каби сарғайиб сўлганим йўқ,
Сени эслаб йиғлайман, биринчи муҳаббатим,
Эслаб бағрим тиглайман, биринчи муҳаббатим:

Йўлин йўқотса одам — муҳаббатга суянгай,
Ғуссага ботса одам — муҳаббатга суянгай,

Чорасиз қотса одам — муҳаббатга суянгай
Мен кимга суянгайман, биринчи муҳаббатим
Фақат эслаб ёнгайман, биринчи муҳаббатим.

Нидо бергил, қайдасан, шарпанга қулоқ тутдим,
Сирли тушлар кўриб мен бор дунёни унутдим,
Тонгда туриб номинга ушбу шеъримни битдим,
Дилдаги оҳим менинг, биринчи муҳаббатим,
Ёлғиз оллоҳим менинг, биринчи муҳаббатим.

1968.

* * *

У қўшиқ куйлади ёр шаънига маст,
Шўхчан шеърлар айтди севги номидан.
Ҳаммани кулдирди, қиз эса фақат
Бепарво жилмайиб ўтди ёнидан.
У қўшиқ куйлади ёр шаънига маст.
Йиғлаб, фарёд чекди севги номидан
Ҳаммани йиғлатди, қиз эса фақат
Бепарво жилмайиб ўтди ёнидан.
У қўшиқ куйлайди ёр шаънига маст,
На кулди, на қатра тўкди ёшини.
У куйлади мағрур, қиз бўлса шу вақт
Ҳузурга келди эгиб бошини.

1964.

* * *

Емғирли кун әди,
Атроф жим, сокит,
Маъюс кўзларингга боқардим сармаст.
Секин шивирладинг:— Қўй, боқма йигит,
Севгинг менга янгилик эмас...

Емғир ҳам тинмади ўша кунни ҳеч,
У ҳам қуволмади кўзда хобингни.
Совуқ, рутубатли хонамга шу кеч
Олиб қайтдим изтиробингни.

Тунда ҳам жимгина ёш тўқди осмон,
У менинг ҳолимга йиғлар әди, бас!
Бас, дўстим, мен учун чекмагил фиғон,
Сенинг кўз ёшинг ҳам янгилик эмас.

1966.

* * *

— Хайр энди...

Қалбимда бир видо қолди,
Хайр энди, сен кетдинг, бегуноҳ оҳу.
Бугун сен қайдасан? Қайларда қолдинг?!
Бугун бош устингда кимнинг паноҳи?!
Сени кеч топгандим, эрта йўқотдим,
Қарғагин, лойиқман сенинг қаҳрингга.
Узгалар қалбида қадр уйротдим,
Бироқ етолмадим ўзим қадрингга.
О, инсон қисмати, бунчалар чигал,
Бунчалар хилма-хил фоже ва аза.
Қисматим, ўзимман гуноҳкор бу гал,
Наҳот, гуноҳкорга қўшиқдир жазо?!
— Хайр энди...

Қалбимда бир видо қолди,
Хайр энди, сен кетдинг, бегуноҳ оҳу.
Бугун сен қайдасан? Қайларда қолдинг?!
Сен бугун кимларнинг маъсум ҳамроҳи?!
Қайси бир одамнинг бахтига ёрсан,
Очилдими сенга толе дарчаси?!
Бугун сен кимларнинг меҳрига зорсан
Менинг юрагимнинг мажруҳ парчаси.

1966.

ИЛТИЖО

Юзларингни майлига яшир,
Керак эмас нозлар, имолар.
Гўзалликнинг қошида ахир
Чўкка тушган ҳатто худолар.

Кимга фойда беҳуда жунун
Ва дунёга ғавғо солишдан.
Айрилиқдан қўрқмасман букун,
Мен қўрқаман севиб қолишдан.

1970.

СЕН БАҲОРНИ СОҒИНМАДИНГМИ?

Уйғонувчи боғларни кездим,
Топай дедим қирдан изингни.
Еноғингдан ранг олган дедим —
Лолазорга бурдим юзимни,
Учратмадим аммо ўзингни.
— Сен баҳорни соғинмадингми?

Узоқларда залворли тоғлар
Хаёлимни келдилар босиб.
Кечди қанча интизор чоғлар.
Васлинг менга бўлмади насиб,
Сенсиз мен ҳам, баҳор ҳам ғариб.
— Сен баҳорни соғинмадингми?

Унгуларда сакрайди оҳу,
Наъматакда саъва миттижон.
Қорликлардан сипқорилган сув
Дараларда уради жавлон.
Нигоҳимдан сен фақат пинҳон,
— Сен баҳорни соғинмадингми?

Мана, бугун наврўзи олам,
Дўстларимга гуллар тутарман.
Қайлардасан, севгили эркам...
Қўлимда гул, сени кутарман,
Умрим бўйи чорлаб ўтарман:
— Сен баҳорни соғинмадингми?

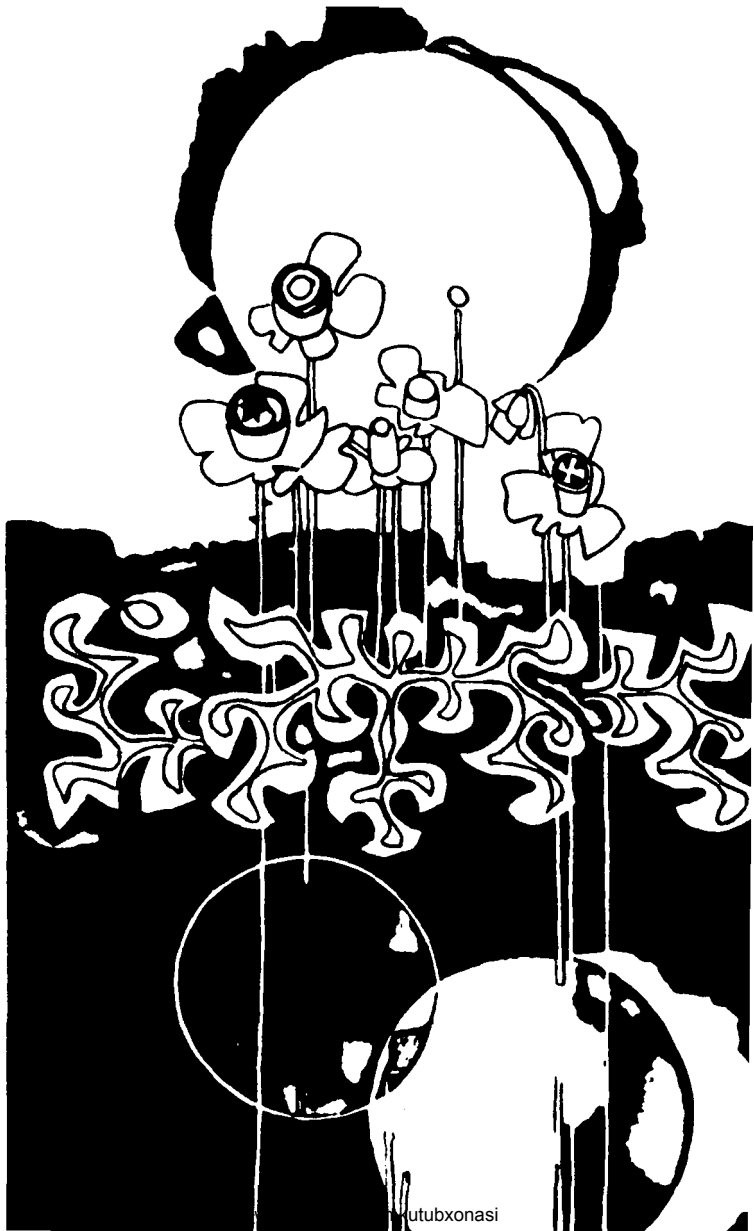
ОТЕЛЛО

Аброр Ҳидояттов хотирасига бағишланади

Чигатой кўчасини сўл томонида —
Утсангиз муқаддас хилхона тараф.
Саноқсиз қабрлар галадонида
Етибди Отелло — у буюк араб.
Мен баъзан шу йўлдан уйга қайтаман
Сайр этиб ҳовлиқма сойнинг қошини.
Отелло шаънига салом айтаман,
Зиёрат қиламан мазор бошини.
Арабий кулонкир — гарбнинг хўжаси.
Майлига, гапимга қилма эътироз.
Менман бу, ўзбекнинг даҳрий жўжаси,
Уйқашга ўхшайди исминиз бир оз.
Қандайдир оллодан сенинг волиданг
Тиланиб олибди, мен-чи, садақа.
Савдомиз бир экан, номлар ҳамоҳанг
Ва лекин ўхшамас қалблар, шунақа..
Мен орзу қилардим сендай севишни —
Қўлимда ханжару қонимда олов.
Удалай билмадим лекин бу ишни,
«Телбадай севарди» деёлмас биров.
Истардим сендаги рашкни ҳам, илло
Булбулга дард қайда гул йўқса агар.
Ҳам бунинг устида, билсанг, Отелло.
Қизларнинг қўлида у қонли ханжар.
Сендаги нафратни хоҳлардим асти,
Разиллар кўзига боқолсам хунхор.

Чунки ҳалигача Отелло, рости
Ягони ўқитиб қўйгувчилар бор.
Ортиқча нафрат ҳам керакмас аммо
Лақаб ҳам тақмасман кимса отига,
Чунки бу асрда, азиз Отелло,
Ҳурмат кўп буюқдир инсон зотига..
Баъзан кўз ўнгимга тизилиб келар
Севгига гадолар айқаш ва уйқаш.
Гадо деб атама сен бизни дерлар,
Дейдилар, дунёда Отелло яккаш.
Шунда сен келасан кўзингни ёшлаб:
— Қайда ишқ, қайда рашк, қайдадир улар?!
Шу шўрлик заминни кетмангиз ташлаб,
Муқаддас туйғулар, олий туйғулар,
Бизнинг руҳимизга ҳокимдир баъзан
Қаноат аталмиш ожиз бир сезги.
Отелло, Отелло, сенинг ишқингдан
Ҳайратга тушишнинг ўзи бир сеvgи..
Йўқ, тақлид қилмасман сенга росмана,
Ҳар кимнинг ҳаётда бор ўзга ўрни.
Ролингни ўйнаса, рашк қилиб, мана
Қабрга тиқибсан буюк актёрни.

1965.

* * *

Кўпдан кутган эдим орзиқиб, мана,
Булутлар тарқалди тўкишиб кўз ёп.
Хаёлим осмондай ёришди яна,
Ёруғ кунларимдай порлади қуёш.
Шошқин дарёларнинг зангордир лаби,
Шамоллар ўйнайди йироқ-йироқда.
Юргил, сайр этайлик, юргил, малагим,
Дунё ташвишлари қолсин узоқда.
Кўряпсанми, қандай яшармиш олам,
Бепарво гўдакдай жилмаяди жим.
Гўдагим, бу чирой қайтмайди ҳечам,
Қайтмагани каби менинг ёшлигим.
Бугун бош устингда яшнаган япроқ
Шовиллаб тўкилар эрта пойнингга.
Бу учқур йўловчи солмайди қулоқ
Сенинг илтимосинг, сенинг раёингга.
Хазонал августнинг бирор оқшоми
Уни кўрарсанми тушингда такрор?!
Майлига, ўзгадир кузнинг илҳоми,
Бугун-чи, кўз ташла: атрофда баҳор!
Қани, қўлгинангни бергил жимгина,
Шу маъсум йўлчига қўяйлик ихлос.
Шоирлар алдайди бизни, жонгинам,
Баҳор доим эмас, уч ойдир холос...

1965

* * *

Чувалади ўйларим сенсиз,
Хаёлимга тароқ ургайман.
Менинг қўлим етмаган юлдуз,
Тушларимда сени кўргайман.

Баланддасан тоғлар қоридан,
Чақирасан мени илгари.
Елбораман арвоқ ортидан
Интилувчи Гамлет сингари.

Маҳшаргача майлига кетай,
Кетай, майли бўлиб овора.
Сени сўраб қўймаса нетай,
Ерда қолган севги бечора.

1966.

АЕЛ

Йигитлар мактубин битганда қондан,
Келинлар фироқдан чекканда ёҳу,
Унинг ҳам паноҳи қайтмади жангдан,
Ун тўққиз ёшида бева қолди у.

Севгидан етиму, умрдан ярим,
Қуриган кўксида ёлғиз беланчак.
Абадий фироқни ҳайҳот, дўстларим,
Абадий висол деб билди келинчак.

Қақраган лабларда оловли нафас
Кечалар кечмишин айлади кўмир.
Паришон сочлари ёр кўкси эмас,
Муздайин болишда қолди бир умр.

Йиллар ҳам ўтдилар, ҳамон у ёлғиз,
Мунгайиб термулар ботгувчи кунга.
Эй номард табнат, борми сенда ҳис,
Қайтадан бахт берсанг бўлмасми унга?!

Наҳот ишқ қисмати бунча бераҳм,
Бунчалар буюксан вафо шеvasи.
Сенгадир ҳурматим, сенга шарафим
Қаҳрамон жангчининг содиқ беваси.

Сиз-чи эй, садоқат сўзидан нолиб,
Надомат комида қолганлар, айтинг
Узини минг битта бозордан олиб,
Минг битта бозорга солганлар, айтинг.

Шу чўлпон кўзларнинг буюк ҳурмати,
Шу ақиқ лабларнинг рост сўзи дея,
Сўйланг-чи, вафонинг надир қиммати,
Сиз ҳам кутганмисиз бирор сония?!

Баъзида тирноқлар безаги учун
Саҳардан шомгача қилурсиз тоқат.
Бироқ ёрингизни кутгали нечун
Топилмас тирноқча сабру қаноат.

Назокат пайтимас, яқинроқ келинг,
Буюк зот қошида айлангиз салом.
Шу содиқ бевага саждалар қилинг,
Шу содиқ бевага айланг эҳтиром.

Ҳатто зеб-зийнатни юлқиб зиёда
Ҳайкал ҳам қўйингиз бамисли хаёл.
Шундайлар бўлмаса агар дунёда
Бу қадар муҳтарам бўлмасди аёл.

1965.

* * *

Ўтинаман,
Йироқлардан мен
Ҳузурингга соғиниб елсам,
Голсимга кулиб чиққин сен,
Қувончингни яширма ҳеч ҳам.

Узоқларга отлансам яна,
Сафар тўнин кийсам эрта-кеч,
Ўтинаман, эркам, ўшанда
Дариг тутма кўз ёшингни ҳеч!

1965.

ҚАСАМ ДАРА

Қасам дара¹ гувиллайди маст,
Гувиллайди туби йўқ макон.
Кўкдан унга кўринар фақат
Митти юлдуз ва парча осмон.
Атрофидан қоқ қоя тошлар
Журъат билан термулади лол.
Бир кўрай, деб зина тарашлаб
Қояларга тирмашар ҳилол.
Бунда на қуш, на бир жонивор
Ва на шамол кўрсатар қора.
Афсоналар сўйлайди такрор
Менинг чанқоқ дилимга дара:
— Ана, овчи, оҳу қувади,
Учадилар тошлар аро тик.
Қочқин оҳу тоққа қўнади,
Сўнг дарага сакрайди, шўрлик!
Қасам дара — даралар шерн
Улжа кутиб увларкан пастда,
— «Ҳайт», — дейди-ю (о, сен, ов меҳри)
Ташланади овчи ҳам пастга.
Ботирини сақлайди, омон
Тасодифга тўла бу дунё.
Овчи овин айлар саранжом,
Овулига чоғланар, аммо,

Қ а с а м д а р а — Ҳисор тоғларида.

Аммо бирдан қотади карахт...
 Асир өтмиш уни бу макон.
 Атрофида тошлару, фақат
 Тепасида юлдуз ва осмон.
 Алвонларин ёйиб уфққа
 Чиққунича зар кокил қуёш,
 Шўрлик овчи интилар кўкка,
 Сўнг иложсиз тўкар юм-юм ёш.
 Ботирнин ахтариб шу зум
 Келар ёри, овулдошлари.
 — Айтинг, ота, не қилмоқ лозим?!—
 Кекса чолга юзланар бари.
 — Болаларим, ов меҳри уни
 Туширибди дарага осон,
 Хотин меҳри, ёр меҳри, кўринг,
 Олиб чиқар жардан бегумон.
 Шунда,
 Евқур бир йингит дадил
 Бажо айлар чолнинг шиорин:
 Дара узра кўтариб адил
 Қучоқлайди овчининг ёрин.
 Фарёд солар овчи хотини,
 Йингит эса қучар яхшироқ.
 Овчи, ҳайҳот, қутурар ёниб.
 Қафасдаги шердан ваҳшийроқ.
 Гўё чўкар даранинг маҳри,
 Гўё тошлар кетар орадан:
 — Ҳайт,— дейди-ю (о, сен, ёр меҳри!)
 Овчи чиқиб кетар дарадан.
 Қасам дара гувиллайди маст,
 Гувиллайди туби йўқ макон.
 Кўкка боқиб у кўру карахт
 Афсоналар сўйлайди ҳамон.
 Қасам дара, кездим саҳнингда
 Киприкдаги ёшдай омонат.
 Қасам дара, сенинг бағрингга

Қасам ичган тушармиш фақат.
Хайрат билан сенга боқурман,
Хали қасам ичмаганим рост.
На овчиман, ва на ботирман,
Кезиб юрган ошиқман, холос.
Пайти келса, севгим, сен учун
Ёр олдида ичурман қасам,
Фазоларни айланиб бутун
Денгизларга қўярман қадам.
Амр этса гар ўшал дилбарим
Ташланаман дарага шу зум.
Бир илтимос фақат, дўстларим,
Қайтишида чиқаман ўзим!

1964.

КУЗ ХАЕЛЛАРИ

1

Қорайганда узоқ тоғларнинг қори,
Борларга чўкканда оқшомги туман,
Совуқ куз елидан жулжикиб, нари
Очиқ айвон остин этганда маскан,
Дўстгинам, хаёлан қучаман сени,
Хазон даврасида кутаман сени.

2

Бунда бари гўзал: тим қора оқшом,
Юлдузлар боқади тунд ва ёввойи.
Қамишзор, шовуллаб тургувчи сой ҳам
Совуқ ва ёқимли: Шундоқ анвойи.
Уларга боқаман, тўнаман баъзан,
Ширин бир хаёлга чўмаман баъзан.

3

Нимани хоҳлайман? Истагим нима?
Чангалзор шовқинини тинглаб тураман.
Япроқлар бандида кезган жимгина
Маъюс ва безовта кузни кўраман.
Унинг қўшиғида, унинг оҳида
Сезаман одамзод қалбин гоҳида.

4

Унга бари бирдай ҳаёт ва ўлим,
Гўёки кекса чол сўнгини ўйлар

Ва секин силкитиб қаҳрабо қўлин
Кўрганин-билганин бирма-бир сўйлар.
Бир ҳикмат ўқийман хазонларда мен;
—«Яшнагину, бироқ япроқ бўлма сен».

5

Мангу яшилликнинг маскани қайда,
Қайдадир хазонни билмаган баҳор?
Нечун у ҳовлиқиб оқғувчи сойда
Чавандоз умрнинг қайтмас сеҳри бор?!
Нечун уйғонади қайтадан баҳор,
Нечун инсон умри бўлмагай такрор?..

6

Мени саволларга кўмар дафъатан
Хазоннинг тақдири, сўнгги шовқини,
Кўзимга кўринар умрим қайтадан,
Гарчанд сурмакдаман баҳор шавқини,
Гарчанд йигит ёшим яшнаб турса ҳам,
Кексалик қисматин ўйлайман шу дам.

7

Шу дам туйгуларга тўлади кўнглим,
Титраб тарашлайман қаламим учин.
Тонг ҳам ёришади, эй менинг умрим,
Бунчалар тезликда чопасан, нечун?
Хазонлар шошади, шошаман мен ҳам,
Дўстим, ҳузуримга шошиб кел сен ҳам!

1962.

ТУН

Ташқарида ёмғир шивирлайди жим,
Кўринмас на чироқ ва на бир энё.
Гўё деразамни чертар аллаким,
Босиб кела бошлар қандайдир рўё.
Узимни тўшакка отаман шу он,
Ураниб оламан ваҳима ичра.
Қоронғу йўлакда шитирлар хазон,
Кимдир деразамдан кетмайди сира.
Чироқни ёқаман бетоқат бориб,
Гўё ваҳималар бўлади абас.
Ёмғир ялтирайди нурда оқариб,
Тасалли чулғайди дилни бир нафас.
Липиллаб сўнади чироқ ҳам охир,
Қайдадир шовиллаб эгилади тол,
Кимдир ташқарида энтикар оғир,
Бирдан деразамни қоплайди хаёл.
Кимсан эй, тунлари мени пойлаган,
Макрига бойлаган ёвуз дарбадар.
Кимсан эй, руҳимни мағлуб айлаган,
Мағрур юрагимга ташлаган назар.
Ёлвора бошлайман кимгадир ёниб,
Бир зум продамни этаман бекор.
Бир зум ўзлигимдан қоламан тониб,
Бир зум ожизликка бўламан иқроп.
Гуноҳкор байдадай титраб-қалтираб.
Кимдандир сўрайман сўнгги ҳимоя.

Шамол ҳам увиллар нимадир тилаб,
Бирдан кела бошлар у машъум соя.
Тўлғайиб кетади ногоҳ юрагим,
Нимани истайсан сўйла, эй дайди!
Секин гудурлайди шунда аллаким:
— Наҳотки менга ҳеч раҳминг келмайди...
Емғир ҳам савалар мени беомон,
Шамол ҳам ҳолимдан кулгани-кулган.
Бошпана бер менга, мен — ваҳимаман,—
Ботирлар қалбидан қувгинди бўлган.

1965.

БУЛУТ

Тиниқ кўл бағридан парча оқ булут
Сузиб чиқди бир вақт мовий осмонга.
Шамол қанотида йўл олди хушнуд
Ошёнидан узоқ-узоқ томонга...
Қайларга шошарди?! Билмас эди у
Ошиб ўтди чўллар, тоғлардан йироқ
Ва бир кун кезишлар жонга тегди-ю,
Қайтмоқ бўлди шунда ортига, бироқ,
Бироқ... йўл бермади шамоллар қайдаб
Йиғлаб битди булут, сел бўлди кўз ёш.
Сўнг ирмоқ бўлди-ю, билмайди қайда...
Маконин ахтариб олиб кетди бош.

1964.

ТҮРТЛИКЛАР

Ногоҳ энтикди-ю, эгилди камон,
Уқ учди белгисиз ёқларга томон,
Кекса отасининг қақдин дол этиб,
Кетиб борар эди фарзанд шу замон.

* * *

Булбул ўғай эрур зоғлар орасида,
Югурик сув ўғай тоғлар орасида.
Муҳаббат дардидан бемор қалблармиз,
Уғай бўлсак нетонг, соғлар орасида.

1971.

БУЛБУЛ

Раҳматжонга

Сен — булбулсан, булбулларни маст қила қол, булбулим,
Менинг учун сайрашингни бас қила қол, булбулим.

Шому саҳар тиним билмай шарҳ айладинг дилингни,
Қани, айт-чи, булбулгинам ким тушунди тилингни.

Биров сени нола деди, биров деди оҳ-фигон,
Булбул тилин булбул билар, мен билмасман, булбулжон.

Англарми деб беҳудага роз сўйлама, қушим, ҳай,
Сен — булбулсан, булбулгинам, сени булбул тушунгай.

1965.

ШУНДАЙ ЯШАР ОДАТДА ОДАМ

Йўқ, керакмас, қўйинг, керакмас,
Менга ором истаманг, дўстлар.
Хилват соз деб қистаманг, дўстлар,
Қўйинг, бундай ором керакмас.
Ногаҳонда хаёлга ботсам,
Е ухласам, уйғотинг дарров,
Номим тутиб, сўз қотинг дарров.
Беҳудага бир ёққа борсам,
Қўлларимдан ушлаб ўшал дам
Курашларнинг сафига қўшинг,
Қур, ярат денг,
                                ҳайқир денг,
                                                жўш денг,
Шундай яшар одатда одам.

1965.

АРМАНИСТОН

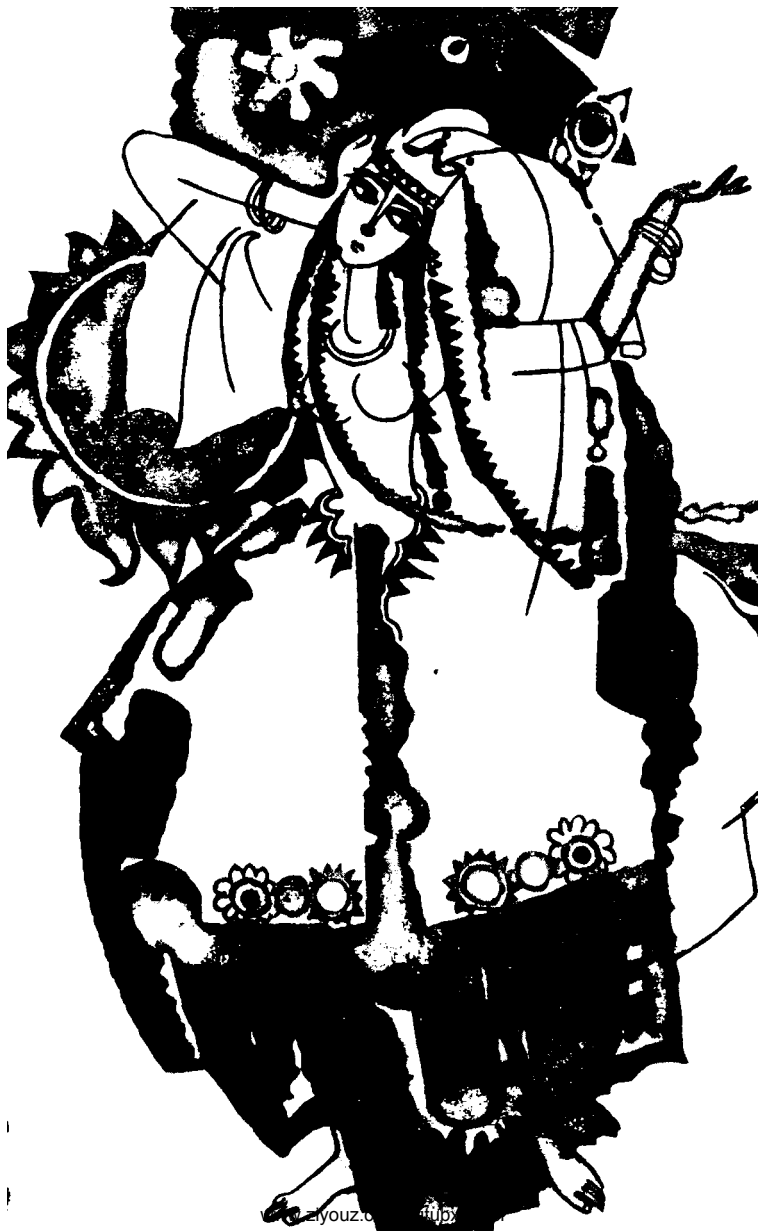
Ватаним қуёшга кўксини очиб
Осиё қўйнида яшнаган бўстон.
Мен бу кун дарёлар, тоғлардан ошиб,
Қучоғингга келдим, гўзал Хаястон.
Бир ёнингда турар оқ соч Арарат,
Тоғлар тасбеҳининг гавҳар донаси.
Нима ҳам дер эдим, гўзалсан фақат,
Эй сен арман юртин гамгин онаси.
Бир ёнингда эса Севандай баҳр,
Мисоли булутлар ичида қамар,
Арман ҳасратлари бари бундадир,
Бундадир Мажнуннинг дўсти Оҳтамар¹.
Бунда Сосун ўғли келиб юрибди,
Отдан тушган эмас ҳамон фидойи.
Минг йиллик гаплардан сўйлаб турибди
Гарни харобаси, Звартноц жойи².

---

¹ Оҳтамар — мажнунсифат ошиқ образи.

² Гарни, Звартноц — қадимий ибодатхоналарнинг харобалари.

Гўзал Арманистон, эй, қадим диёр,
Эй Одам Атонинг ўгай боласи.
Қанча кўп дарбадар фарзандларинг бор³
Барининг кўксида ўкинч ноласи.
Уч бўстон булбули Сайёд Наво бу,
Қўлида сози-ю, қалбида алам.
Туманян юртим деб чекканда қайғу
Арман қисматига йиғлади олам.
Чаренц таъналардан ҳайиқмай тақир
Шеъринят кўкида кўгарди ялов.
Ҳайҳот, бу зотни ҳам ёндирди охир
Ўзи муқаддас деб сиринган олов.
Гўзал Арманистон, мени афв эт,
Даъвом йўқ шуҳратинг овозасига,
Сен билан турибман бу кун бетма-бет,
Бош уриб Ереван дарвозасига.
Буюк фожиангнинг гувоҳи эрур
Жаҳон пучмоғида ҳар етти тараф.
Йўл усти сенга ҳам қўнганди Темур,
Сени мутаб ётди неча йил араб.
Афсона ошиғи буюк Искандар
Саройларинг бузди эрмакка фақат.
Дунёга тўзғидинг бамисоли пар,
На салжуқ, на Чингиз қилмади шафқат.
Тозига чап бериб қочган ҳар тулки
Арман тупроғини бўяди қонга.
Бесқинчи сўзининг маъноси шулки,
Нонга тўйганда ҳам тўймас маконга.
Тарих деб аталган қисмат бу ахир
Қошида юз тубан ҳаттоки худо.
Кимни у камситиб этмаган таҳқир,
Кимни у юртидан қилмаган жудо.
Менинг ҳам ватаним жанглар гувоҳи,
Менинг ҳам тупроғим топталганди хор.

³ Арман халқининг катта бир қисми тарих тақозоси билан бутун дунёга социялиб кетган.

Менинг ҳам руҳимда аждодлар оҳи,
Менинг ҳам қонимда қилич занги бор
Минорлар эмас бу — фалакка қасам,
Қасоскор боболар кетмишлар санчиб.
Мен тортган ғамни ҳам бир-бир санасам
Ўлик фиръавнлар кетарлар сапчиб.
Яхшиям неча бир замонлар ўтиб,
Кўрдик ватанимиз озод, музаффар.
Гўё таъна тошин саноғи битиб,
Тарих сопқонидан тушган каби зар.
Яхшиям замонлар дастурхонида
Баробар турибмиз таъми бир туздек.
Яхшиям қуёш бор толе тонгида,
Арман май шишаси узра юлдуздек.

Гўзал Арманистон, эй қадим диёр.
Эзгу эҳтиромим қабул эт жондан.
Сен қанча бўлмагин сулув ва дилдор,
Юрт излаб келмадим Ўзбекистондан.
Мен бир кезиб юрган куйчи шoirман,
Не тонг, 'Ҳаястонга келибман бу кун.
Бахтни куйламакка анча моҳирман,
Ғамни куйламакка тилларим тугун.
Ташна бу руҳимга шеър бўлиб кирди
Мовий дараларда асрлик туман.
Шеър мени чаманлар сайрига бурди.
Саргашта этган ҳам ўша «ёсуман».
Хайр, Арманистон, эй гўзал диёр,
Хайр, Наирининг тонгги саломи.
Хайр, Севан кўли, пок ва бегубор,
Хайр, мангу ўлмас арман каломи.
Эзгу тилакларим сен учун бўлсин,
Ўтмишинг қадарли боқий бўл, бор бўл.
Йироқ фарзандларинг бағринга тўлсин,
Барига она бўл, сингил бўл, ёр бўл.

Доим мағрур турсин Гарнида Кегарт¹,
Оҳу тўдалари кезсин мардона.
Мендай ҳорғин йўлчи келганда фақат
Узингни бегона тутмагин, она.

1967.

---

¹ Кегарт — арманча йўлбарс дегани. Гарнида шундай ҳайкал ҳам бор.

ЎРМОН

Яланғоч, сарғайган, кимсасиз ўрмон,
Бошингда чарх урар кузги довуллар.
Сенинг япроқларинг эса беармон,
Баҳор қўшиғини айтиб шовуллар.

Арчазор ортида сайрар бўғиқ қуш,
Уфқлар сўнггида қора бир рўё.
Узоқ-узоқларда ғамгин ва беҳуш
Чўзилиб ётибди улкан бир дарё.

Урмон қўйнидадир сеҳр ила жоду,
Бундадир хаёлнинг сокин онлари.
Нақадар сулувсан, нақадар инжу,
Эй, сен шимол юртин чўнг ўрмонлари.

Сенинг қучоғингда оқшомлар майин —
Туйдим туйгуларнинг соз нашъасини.
Заъфарон зулфингга тақиб кетайин
Олис чўлларимнинг бинафшасини.

1970.

НАЙ

Яшнарди у адирда дуркун,
Эпкинарга очганча қучоқ.
Келдилару, одамлар бир кун
Танасига солдилар пичоқ.

Айирдилар аввал кўздан,
Сўнг бағрини олдилар ўйиб;
Етмагандай бу ҳам, бўғздан
Пуфладилар лабларин қўйиб.

Кўрмагани бунчалар хўрлик
Ҳатто аёз тилганда юзин.
Аламига чидолмай шўрлик,
Нола чекиб юборди узун.

Одамлар-чи, тўпланди шу он
Фарёдига қилолмай тоқат.
Бир қамишни йиғлатиб чунон
Сўнг ўзлари қилдилар роҳат.

1966.

* * *

Бола эдим,
Менинг ҳам озроқ
Бўлар эди ваҳима «дардим».
Гулдураса ногоҳ момақалди роқ
Онамнинг бағрига яширинардим.
Бовлиқ эшар эдим бир кун пичанда,
Ҳамла қилиб қолди чинқироқ илон.
Серкесак шудгорга қочдим ўшанда,
Онамнинг бағрига шошганимсимон.
Уша йиллар эди, қишлоқ кўчасида
Қувлаганди мени бир ит қутуриб.
Ушанда, осилиб чинор шохчасига
Қутурган итдан ҳам қолдим қутулиб.
Майли дейман бугун бўрон турса ҳам,
Майли даҳшатларга тўлса ҳам дунё.
Балки фазоларнинг қўйнида бир дам
Бекина олурман улардан, аммо
Гар гуноҳ орттирсанг ўзингга оғир,
Виждон азобида қоврилсанг бот-бот,
Ҳайҳот! Кимга бориб дод дейсан, охир,
Қайга бекинасан ўзингдан, ҳайҳот!

1964.

ДОРБОЗ

Булутларга ёндош,

осмон остида,

Киприкдаги ёшдай турибди дорбоз,

Қиличнинг дамидай арқон устида

Кўзларини юмиб юрибди дорбоз.

Одамлар, одамлар, уни олқишланг,

Қаранг, у нақадар эпчил ва ўктам.

Биз-чи, эҳ... баъзи бир кўзи очиқлар

Эплаб юролмаймиз катта йўлда ҳам.

1965.

УЛҒАЙИШ

Ҳазил

Бобош эдим бир вақтлар мен ҳам,
Бўшамасди ўйиндан қўлим.
Кўп насиҳат қиларди отам:
— Бир озгина оғир бўл, ўғлим.
Катта бўлиб қолдинг, ҳар қалай,
Тутиб олгин ўзингни энди.
Йиллар ўтди, санқидим талай,
Тутиб олдим ўзимни энди.
Энди шўхлик қаёқда дейсиз,
Юришларим сипо ва ўйчан.
Суронларга боқаман фарқсиз,
Бир маҳаллар чопардим шўхчан.
Минг ўйлайман сўзлар сўзимни,
Оқибатни кўрар кўзларим.
Авайлайман доим ўзимни,
Еш эмасман ахир, дўстларим,
Керак бўлиб қолар бир куни,
Ҳеч кимсани ёмон демасман.
Кўрқоқ деманг, дўстларим мени,
Энди ахир гўдак эмасман...
Энди дилда ҳокимдир тоқат,
Ҳурматни ҳам ўргандим, мана:
Мен онамни сен дердим бир вақт,
Энди бўлса Сиз дейман, она...
Етакламас энди туйғулар,
Турмушимда қатъий қонда.

Бир вақт мени бола дердилар,
Энди бўлса ҳурмат жойида.
Ишлар шундоқ юришса, қаранг,
Арбоб бўлиб қолгум эрта-кеч.
Тутиб олдим ўзимни аранг,
Энди қўйиб юбормасман ҳеч!

1965.

ҚАЛАМ

Ҳазил

Эркалангиз қаламни олиб,
Упиб қўйинг уни мулойим.
Шўрлик ўзи яланғоч қолиб,
Кийинтирар эгасин доим.

1965.

ХАТОЛАР

Ватерлоода хато қилди Наполеон,—
Жаҳонгирнинг қайтди шу кун омади.
Мана, ўтса ҳамки неча бир замон,
У ҳақда гапирмаган одам қолмади.
Темур пайгамбарлар қасоси учун
Етмиш минг инсоннинг олди бошини.
Уни қарғадилар хатоси учун,
Ҳамон отмоқдалар таъна тошини.
...Хато қилган бўлсам кечиргин, болам,
Юз йил давомида чўзаверма, бас.
Кўриб турибсан-ку мен — оддий одам,
Наполеон эмасман, Темур ҳам эмас!

1968.

РУҲИМ

Вужуд деганлари асли нимадир?
Дайр денгизда юрган кемадир.

Бир кун бир қояга урилгай кема,
Руҳим, сен вужуднинг гамини ема.

Юксак фазоларда айлагил парвоз,
Сенда на оҳанг бор ва на бор овоз.

Сенга на бўронлар кор қила олур,
Сени на йўқотиб, бор қила олур.

Сен мисли камалак — юксак ва сўлмас,
Камалакни эса парчалаб бўлмас.

1969.

ОНАЖОН

(Онам Турди Карвон қизн хотирасига).

Неча кунки йўқ оромим,
Келолмайман ҳушимга.
Онажоним кечалари
Кириб чиқар тушимга.
Қўллариди оқ елпуғич
Ой нурида ялтирар.
Онажоним имлаб мени
Қошларига чақирар.
Келтирарлар гоҳо бешик
Кўзларида ҳаяжон.
Ётар пайтинг бўлди-ку дер,
Кела қол, дер, болажон.
Қайларгадир югураман,
Фигонимдан чиқар дуд.
Йиғлама деб қўлларимга
Тутқазарлар сўнг тобут.
Тонгда руҳсиз кўз очаман,
Қовурилар танда жон.
Онажоним, бундай қилма,

Бундай қилма, онажон.
Ахир ўзинг дер эдинг-ку,
Силаб ўксук бошимни:
— Энди сенга берсин умр,
Сенга берсин ёшимни.
Афсус, ўзинг эрта кетдинг,
Эрта кетдинг оламдан.
Укаларим бағрим эзар,
Ажрадик деб онамдан.
Бевақт хазон бўлмай ҳар ким
Яшаб ўтсин дунёда.
Онажоним, ҳар ким ошин
Ошаб ўтсин дунёда.
Гарчи фано ҳар кимсага
Азалий бир қисматдир.
Лекин она, тириклик ҳам
Билсанг, ярим ҳикматдир.
Тушларимда майли бошим
Силаб тургин, онажон.
Қолганларга энди умр
Тилаб тургин, онажон.

* * *

У кун четда оқ чекардим
Гуссаларнинг дастидан.
Сен отамга пул берибсан
Естигингинг остидан.
Айтибсанки, онасивлик
Келмасин ҳеч ўйинга.
Сарф қилингиз, менга эмас,
Абдулланинг тўйинга.
О, ўғлингга сен шафқатни
Билмадинг-ку, онажон.
Бундан кўра бағрим ўйсанг
Бўларди-ку, онажон.

Заррагина раҳм этгали
Сабринг менга йўқмиди?
Онажоним, бундан ўзга
Жабринг менга йўқмиди?
Йўқмиди ҳеч ўзга гапинг,—
Нола қилиб сўйласанг.
Наҳот, ахир сўнгги дам ҳам
Фарзандингни ўйласанг.
Ахир орзу қочиб кетмас,
Битказар-ку тириклар.
Онажоним, бир кунини
Утказар-ку тириклар.
Унутилар руссалар ҳам,
Орзулар ҳам чўзар бўй.
Онажоним, балки бир кун
Айтганингдай бўлар тўй.
Балки сенинг қабринг узра
Кўкарганда гулчечак.
Остонамга қадам қўяр
Сен истаган келинчак.
Кимдир унинг йўлларига
Балки гул ҳам сочади.
Балки мунис опажоним
Кел деб, қучоқ очади.
Балки дўстлар даврасида
Камини бўлмас ҳеч қачон.
Лекин сени ўша дамда
Қайдан топай, онажон.

* * *

Эсимдадир, титрар эдим
Ғамгин, болиш пастида.
Китобини кўрдим ногоҳ
Бошгинангининг остида.
Тошдай қотдим ўшал они
Бор тоқатдан айрилиб.

— Шоир ўғлим,—дединг менга
Секингина қайрилиб.
Онажоним, сўнг бор менга
Нафас қилдинг у замон.
Шоир бўлгин дея балки
Ҳавас қилдинг у замон.
Онажоним балки мен ҳам
Бир кун шавққа тўларман,
Балки мен ҳам айтганингдай
Бир кун шоир бўларман.
Куйлай десам ҳурматингни
Ушбу кунда тилим лол.
Балки фақат шу сабабли
Шоир бўлсам эҳтимол.
Балки сарсон-аросатда
Қолиб кетмас бу танним,
Камолимни кўрар балким,
Юртим — она Ватаним.
Пайти келиб тўлар бир кун
Паймона ҳам беомон.
Кузатарлар мени ҳам сўнг
Сенга томон, сен томон.
Балки у кун бошим узра
Дўстлар бош ҳам эгадир.
Уша дамги иқболим ҳам,
Онажоним, сенгадир.
Дилда неки журъатим бор,
Дилда неки ҳаяжон,—
Бари-бари сенга бўлсин,
Сенга бўлсин, онажон.
Сенга бўлсин бор ҳаётим,
Номим, шоним бир йўла.
Хотирангга ушбу шеърни
Езди ўғлинг Абдулла.

1966.

ХОТИРОТ

Уйдан кетганимга ўн йил бўлибди,
Ўн йил қишлоғимдан юрибман узоқ.
Мен юрган йўлларда ўтлар унибди,
Кўмилиб бўлибди мен кезган еўқмоқ.

Ешлик чоғим эди, шўхлигим тутиб
Исмим ўйган эдим битта теракка.
У ҳам жароҳатдай кетибди битиб,
У ҳам юксалибди менсиз юксакка.

Бузилиб бўлибди аллақайси дам
Ҳовли ортидаги омонат кўприк:
Бу ерда мен билган одамларнинг ҳам
Баъзиси энди йўқ, баъзиси тирик.

Ҳайратга тушмасман бу ҳолдан сира,
Дунё бу — қувғинди оҳудай елар.
Дунё бу — энг оддий ҳукмига кўра —
Кимдир туғилади ва кимдир ўлар.

Лекин қалбни босди ногоҳ бир сукут,
Ногоҳ бир ҳаяжон эзди дилимни.
Умрим йўлларини босмаганми ўт?
Хазон кўммаганми ҳаёт йўлимни?

Кўксидан номимни бешафқат, баттар
Учиргани каби оқ бадан терак,—
Бағрига исминни ёзган бўлса гар,
Учирмадимикин бирорта юрак?

Ешлигим беҳуда ўтмадимикин?
Гўзал туйғуларим бормикан тирик?
Ногаҳон бузилиб кетмадимикин
Биронта юракка мен солган кўприк?

Йиллар умримизга қиларми шафқат?
Бирор иш бормикан айлагали ёд?
Қайта тиклаш мумкин барчасин, фақат
Қайта тикланмагай ўчган хотирот!..

1969.

* * *

Сен Пушкиннинг севган малаги,
Сен Гёте орзу этган қиз.
Сен Байроннинг ўтли юраги,
Сен Гейнени ёндирган юлдуз.
Алишернинг Гулисисан сен,
Сен Лутфийнинг сўлим ғазали.
Булбулисан Ҳофиз гулшанин
Ва Хайёмнинг ширин асали,
Толеимда нозланиб турган
Эй сен менинг эрка гўзалим!

*
*
*

МУНДАРИЖА

Одамлар	5	53	Отелло
Ўзбекистон	6	56	«Кўпдан кутган эдим орзиқиб...»
Милтирайди бир митти юлдуз	11	57	Чувалади ўйларим сенсиз
Она сайёра	12	58	Аёл
Бургут	16	60	«Утинаман...»
Альбомга	17	61	Қасам дара
Асримиз одами	19	64	Куз хаёллари
Шоир	21	66	Тун
Маяковскийга	22	68	Булут
Алвидо, устоз!	24	69	Тўртликлар
Ҳамид Олимжон хотирасига	26	70	Булбул
«Муножот»ни тинглаб	28	71	Шундай яшар одатда одам
Темир одам	29	72	Арманистон
Ўзбекистонда куз	31	77	Ўрмон
Қарши қўшиғи	33	78	Най
«Учқур хаёл соҳиби йигит...»	40	79	«Бола эдим...»
Оилада туғилса гўдак	42	80	Дорбоз
Юлдузлар ўтига	44	81	Улғайиш
Биринчи муҳаббатим	45	83	Қалам
«У қўшиқ куйлади...»	47	84	Хатолар
«Ёмғирли кун эди...»	48	85	Рухим
«Хайр энди...»	49	86	Онажон
Илтижо	50	91	Хотирот
Сен баҳорни соғинмадингми?	52	93	«Сен Пушкиннинг севган малағи...»

*
*
*
,

На узбекском языке

АБДУЛЛА АРИПОВ

МОЙ ДУХ

Стихи

Редактор *Омон Матжон*
Рассом *Ж. Умарбеков*
Расмлар редактори *Г. Фролов*
Теки. редактор *М. Мирзавахмедов*
Корректор *М. Аҳмедова*

Босмахонага берилди 5/V—1971 й. Босишга рухсат
этилади. 24/IX—1971 й. Формати 70×90^{1/32}. Босма л. 3,0.
Шартли босма л. 3,51. Нашр л: 3,12. Тиражи 35 000.
Р. 17249. Гафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат
нашриёти. Тошкент, Навоий кўчаси, 30, Шартнома
№ 81—70.

Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Матбуот Давлат
комитетининг офсет босма фабрикасида офсет қоғозига
босилди. Тошкент, Усмон Юсунов кўчаси, 86, 1971 й.
Заказ 970. Баҳоси 37 т.

*
*
*

ОРИПОВ, АБДУЛЛА.

Р у ҳ и м. Шеърлар. Т., Баднийадабсанъатнашр 1971.

96 б. Тиражи 35 000.

АРИПОВ АБДУЛЛА

М о й д у х.

С т и х и.

И н д е к с 7—4—3